

Korkeakoulututkinto ei takaa maahanmuuttajille työtä

Henna Kyhä

Suomea voidaan pitää nuorena maahanmuuttomaana. Vielä pitkään toisen maailmansodan jälkeen Suomi oli lähinnä työvoimaa luovuttava maa. Vasta 1980-luvulta alkaen maahan tulijoita on ollut enemmän kuin täältä on ollut lähtijöitä. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ulkomaan kansalaisten määrä on noussut runsaasta kahdestakymmenestä tuhannesta nykyiseen lähes sataanseitsemäänkymmeneentuhanteen. Kasvusta huolimatta Suomessa asuu muihin Euroopan maihin verrattuna vähän maahanmuuttajia. Ulkomaan kansalaiset kattavat Suomen väestöstä tällä hetkellä noin kolmen prosentin osuuden. Euroopan maista vain Puolassa, Slovakiassa ja Unkarissa asuu tätä vähemmän ulkomaan kansalaisia. (OECD 2010; Tilastokeskus 2011a; 2011b.)

Julkisuudessa maahanmuuttajista puhutaan usein yhtenäisenä joukkona. Todellisuudessa Suomen maahanmuuttoväestö on rakenteeltaan varsin hajanainen. Maamme muutetaan monista eri syistä. Tavallisimmin muutetaan perhesiteiden, kuten avioliiton vuoksi. Tämän jälkeen tulevat pakolaiset ja paluumuuttajat. Pienimmän, joskin kasvamassa olevan ryhmän muodostavat työn vuoksi tulleet. (Työministeriö 2005.) Suomeen muutetaan myös lukuisista eri maista. Tällä hetkellä Suomessa on edustettuna yli 180 eri kansalaisuutta, joista suurimman ryhmän muodostavat venäläiset ja virolaiset. (Tilastokeskus 2011c.)

Ulkomaan kansalaisten lisääntyessä Suomessa on jouduttu kohtaamaan monenlaisia maahanmuuttoon liittyviä haasteita, joista työvoimapolitiikkaa koskevat ongelmat eivät ole vähäisimpiä. Vaikka maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä myös työmarkkina-asemaltaan, on heidän työllisyystilanteensa kes-

kimäärin tarkasteltuna heikko. Valtaväestöön verrattuna maahanmuuttajien työllisyysaste on alhaisempi ja työttömyysaste korkeampi. Maahanmuuttajat työllistyvät muuta väestöä useammin koulutustaan vastaamattomiin töihin. Tilastojen mukaan he ovat yliedustettuna tietyissä ammattiryhmissä, kuten siivoojan, myyjän, ajoneuvon kuljettajan ja tarjoilijan ammateissa. Lisäksi erilaiset epätyypilliset työsuhteet ovat maahanmuuttajilla valtaväestöä tavallisempia. (Esim. Forsander 2002; Joronen 2005, Sutela 2005; Tilastokeskus 2006a; 2006b; 2007; 2009a; Heikkilä ja Pikkarainen 2008.)

Työllisyystilanne kuitenkin vaihtelee eri kansalaisuuksien ja muuttosyiden mukaan. Karkeasti jaotellen heikoimmassa asemassa Suomen työmarkkinoilla ovat kulttuurisesti ja kielellisesti kaukaisemmista maista tulleet, usein juuri pakolaisina maahan tulleet. Paremmiin taas ovat pärjänneet tutummista ja lähisimmistä maista Suomeen muuttaneet. Selvää myös on, että työn vuoksi maahan tulleilla työllisyystilanne on monesti parempi kuin muiden syiden vuoksi tulleilla. (Esim. Forsander 2002; Joronen 2005; Jaakkola & Reuter 2007.)

Koska maahanmuuttajien tilanne työmarkkinoilla heijastelee heidän asemaansa ja kotoutumistaan yhteiskunnassa laajemminkin, ei ole yhdentekevää miten ja millä tavoin maahanmuuttajat onnistuvat pääsemään osaksi suomalaista työelämää. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus on hallitusohjelmassaan asettanut yhdeksi päämääräkseen parantaa maahanmuuttajien tilannetta työmarkkinoilla. Tavoitteeksi on muun muassa asetettu maahanmuuttajien työttömyyden puolittaminen. (Hallitusohjelma 2011.) Nähtäväksi jää onnistuuko hallitus tässä tavoitteessaan.

Tutkimuskohteen heterogeenisuus

Vaikea työllistyminen ei tänä päivänä ole pelkästään vähemmän koulutettujen ongelma. Yhtä lailla myös

Henna Kyhä on kasvatustieteen tohtori ja valtiotieteiden maisteri, joka on erikoistunut maahanmuuttoon liittyviin kysymyksiin.

koulutetulla väellä on monenlaisia vaikeuksia työllistyä ja löytää oma paikkansa työelämässä. (Esim. Brennan, Kogan & Teichler 1996; Suutari 2003; Rouhelo 2008; Tilastokeskus 2009b; Sainio 2008.) Väitöskirjatutkimuksessani olen tarkastellut Suomessa tähän mennessä vähemmälle huomiolle jäänyttä maahanmuuttajaryhmää, lähtömaassaan korkeakoulututkinnon suorittaneita maahanmuuttajia. Tilastokeskuksen vuoden 2005 tietojen mukaan Suomessa asuvista maahanmuuttajista runsaalla kuudenneksella oli korkeasteen koulutus (Tilastokeskus 2007). Tutkimusaiheeni on tällä hetkellä yhteiskunnallisesti ajankohtainen sekä työvoima- ja koulutuspoliittisesti relevantti.

Väitöstutkimuksessa olen tarkastellut, miten lähtömaassa korkeakoulututkinnon suorittaneet maahanmuuttajat ovat työllistyneet Suomessa, minkälaisia heidän työuriensa alut ovat Suomessa olleet ja miten he ovat – vai ovatko he – onnistuneet Suomessa hyödyntämään lähtömaassaan hankkimaansa koulutusta. Erona aikaisempiin tutkimuksiin olen omassa tutkimuksessani tarkastellut myös sitä, miten maahanmuuttajien lähtömaiden erilaiset elämäntilanteet, olosuhteet ja siellä tehdyt ura- sekä ammatinvalinnat ovat mahdollisesti vaikuttaneet heidän elämäänsä ja työuransa muotoutumiseen Suomessa.

Tutkimustani varten keräämäni aineisto on kahtalainen koostuen sekä kysely- että haastatteluaineistosta. Kyselyaineistoon vastasi yhdeksänkymmentäyhdeksän lähtömaassaan korkeakoulututkinnon suorittanutta maahanmuuttajaa, kun haastatteluaineisto koostui kahdestakymmenestä lähtömaassaan korkeakoulututkinnon suorittaneen maahanmuuttajan haastattelusta. Molemmat aineistot keräsin vuosien 2004–2005 aikana. Kyselyaineiston tarkoituksena oli koota korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllisyydestä määrällisempää kuvaa tarkastelemalla tutkittavien työllisyys- ja työttömyystilanteita Suomessa heti Suomeen muuton jälkeisestä ajasta aina kyselyhetkeen asti. Haastatteluaineiston avulla tarkastelin korkeakoulutettujen maahanmuuttajien yksilöllisempiä elämänuuria lähtien liikkeelle tutkittavien lähtömaassa tekemistä ura- ja ammatinvalinnoista jatkuen Suomeen muuton kautta aina työuran muotoutumiseen Suomessa.

Taustoiltaan tutkittavat muodostivat heterogeenisen joukon. Useimmiten Suomeen oli muutettu joko avioliiton, paluumuuton tai pakolaisuuden vuoksi. Eri kansalaisuuksia aineistossa oli yli 20, suurimpana ryhmänä entisestä Neuvostoliitosta tulleet. Ky-

selyhetkeen mennessä tutkittavat olivat ehtineet asua Suomessa keskimäärin kuusi vuotta. Aineiston suurimmat koulutusalat olivat terveysala, opetusala sekä tekniikan ala. Aineistonkeruuhetken mennessä alle puolella lähtömaassa hankittu tutkinto oli rinnastettu vastaamaan suomalaista alan tutkintoa.

Työllistyminen vaikeaa hyvästä koulutuksesta huolimatta

Maahanmuuttajien heikkoa työmarkkina-asemaa on aikaisemmissa tutkimuksissa selitetty maahanmuuttajien resursseilla tai niiden puutteilla, kuten heikolla kielitaidolla, vähäisellä koulutuksella tai työkokemuksella, tai vähäisillä työllistymistä edesauttavilla sosiaalisilla suhteilla ja verkostoilla (esim. Chiswick 1978; 1999; Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino & Taylor 1993). Koska koulutus on yksi keskeinen yksilön työmarkkina-asemaan vaikuttavista tekijöistä, voidaan ajatella, että myös tutkimuskohteenani olevien maahanmuuttajien tulisi sijoittua lähtömaassa hankitun tutkinnon oikeuttamiin tehtäviin Suomen työmarkkinoilla.

Tutkimustulosteni perusteella korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työllistyminen Suomessa näyttäytyi kuitenkin vaikeana. Kyselyaineistoon vastanneista maahanmuuttajista vain muutama (6 %) oli työssä heti Suomeen muuttovuotensa lopussa, kun aineistonkeruuhetkellä eli vuonna 2004 työssä oli runsas kolmannes (38 %) vastaajista. Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien työurat olivat usein pirstaleisia koostuen lyhyistä määräaikaisista työsuhteista, työttömyydestä ja koulutukseen osallistumisesta. Vain muutama oli onnistunut saamaan vakinaisen työn. Yksittäiset työttömyysjaksot olivat keskimäärin pitkiä, lähes puolentoista vuoden pituisia. Joillakin työttömyys sijoittui pääasiassa heti Suomeen muuton jälkeiseen aikaan, toisilla taas työttömyysjaksot katkoivat koko Suomen aikaista työuraa. Aineistossa oli runsaasti myös sellaisia maahanmuuttajia, joiden koko siihenastinen elämä Suomessa sisälsi pelkästään työttömyyttä ja koulutukseen osallistumista.

Myönteistä tuloksissa oli se, että mikäli tutkittavat ylipäänsä onnistuivat työllistymään Suomessa, vastasivat työt usein joko kokonaan tai ainakin osittain lähtömaassa hankittua korkeakoulututkintoa. Osa maahanmuuttajalääkäreistä siis työllistyi Suomessa lää-

kärin töihin, opettajat opettajiksi ja insinöörit insinöörin työtehtäviin. Työurat sisälsivät kuitenkin myös oman alan erilaisia alemman tasoisia töitä. Esimerkiksi kasvatusalan tutkinnon hankkineilla erilaiset koulunkäyntiavustajan tehtävät olivat tavallisia. Työuriin mahtui myös omaa alaa täysin vastaamattomia töitä. Tällaisia olivat esimerkiksi siivousalan työt.

Tutkimistani maahanmuuttajista voidaan yhtäältä löytää se kohtalaisen vakailta työurilla oleva pärjääjien joukko, jotka olivat työllistyneet oman alansa töihin ja joilla työttömyys oli suhteellisen vähäistä. Toisaalta, aineistoista löytyy se määrällisesti suurempi joukko, joilla työllistyminen Suomessa näyttäytyi vaikeana ja jolla elämän muotoutuminen jo lähtömaasta alkaen oli syystä tai toisesta ollut haasteellista.

Mikään yksittäinen syy ei sellaisenaan riitä selittämään eroja tutkittavien työllisyystilanteissa. Työnantajan silmissä luottamusta näyttäisi herättävän ainakin se, mikäli maahanmuuttajalla on työnhaussa esittää tutkintotodistus suomalaisittain hyväksytyssä muodossa. Myös muissa tutkimuksissa asuinmaassa hankittu koulutuksen on havaittu olevan maahanmuuttajille arvokkaampaa pääomaa kuin muualla hankittu koulutus (esim. Friedberg 2000; Li 2001; Forsander 2002; Sutela 2005; Jaakkola & Reuter 2007). Toiseksi, ovet työpaikkoihin näyttäisivät aukeavan helpommin silloin, jos maahanmuuttajat voivat Suomen kansalaisuuden myötä ikään kuin osoittaa työnantajalle oman suomalaisuusasteensa (myös Forsander 2002; Hämäläinen, Kangasharju, Pekkala & Sarvimäki 2005; Joronen 2005; Jaakkola & Reuter 2007; OECD 2010).

Yksilölliset lähtökohdat työuran muotoutumisen taustalla

Toisaalta, kuten haastatteluaineisto osoitti, on kyse paljon monitahoisemmasta ilmiöstä. Suomessa rinnastettu tutkinto, Suomen kansalaisuus, suomen kielien taito, riittävä maassa asuttu aika, lähtömaassa hankittu pitkä työkokemus ja niin edelleen, eivät nekään aina takaa maahanmuuttajalle oman alan töitä tai töitä ylipäänsä.

Haastatteluaineisto tekee näkyväksi sen, kuinka erilaisista lähtökohdista maahanmuuttajat Suomeen tulevat ja kuinka vaihtelevissa olosuhteissa he voivat joutua tekemään myöhempään työuraan merkittävästi vaikuttavat valinnat. Osalla haastateltavista elämä oli

jo lähtömaasta alkaen muotoutunut ikään kuin myönnteisen kehän kautta. Uravalinnat lähtömaassa olivat helppoja ja toivottuihin päämääriin oli päästy. Elämän myönteinen kehä sai jatkoa Suomessa, kun työllistyminen uudessa maassa tapahtui suhteellisen vaivattomasti. Toisilla taas oman paikan löytäminen muodostui syystä tai toisesta jo lähtömaasta alkaen hankalaksi. Erilaisia uravaihtoehtoja saattoi esimerkiksi olla liikaa. Kaikilla korkeakoulututkinnon hankkiminen ei suinkaan aina edes ollut itsestään selvä ykkösvaihtoehto. Sisäänpääsy toivottuun opinahjoon saattoi myös muodostua vaikeaksi, jolloin urasuunnitelmia jouduttiin muuttamaan matkan varrella. Lähtömaassa tehdyt ura- ja ammatinvalinnat voitiin kokea vääriksi. Osittain näistä syistä johtuen myös työllistyminen Suomessa muodostui vaikeaksi. Joillakin sen sijaan lähes koko elämä lähtömaassa oli erilaisten sotien ja levottomuuksien sävyttämää. Myös uravalinnat jouduttiin tekemään esimerkiksi sen perusteella, mitä ja missä oli milloinkin turvallista opiskella.

Haastatteluaineistosta ilmeni myös se, kuinka korkeakoulututkinto voi oikeuttaa vain paikkaan niin sanotuissa työvoimajonoissa. Koska viimekädessä työnantajat päättävät keitä työtehtäviin valitaan, voivat työnantajat omalla tietämättömyydellään tai ennakkoluuloisella asenteellaan estää maahanmuuttajia pääsemästä sekä oman alansa, mutta myös korkeakoulututkintoa selvästi alempiin töihin. Eräskin haastateltava kuvaili haastattelussa, kuinka hän ei ollut tutkinnon rinnastamisenkaan jälkeen onnistunut saamaan oman alansa töitä, mutta kuinka hankaluuksia näytti tuottavan myös selvästi alemman tasoisiin töihin pääseminen. Korkeakoulututkinnosta voikin tällaisessa tilanteessa muodostua maahanmuuttajalle jopa työllistymisen este: lähtömaassa hankitulla tutkinnolla ei ole mahdollisuuksia uudessa maassa päästä oman alan töihin, mutta työnantajat eivät välttämättä palkkaa korkeakoulututkinnon suorittaneita maahanmuuttajia edes selvästi alemman tasoisiin töihin. Kyse voi olla etnisestä syrjinnästä. Toisaalta, kyse voi olla siitä, että työnantajat pelkäävät, etteivät koulutetut henkilöt sitoudu riittävästi tutkintoonsa nähden alemman tasoisiin työtehtäviin.

Osaamisen tuhlausta

Julkisuudessa on viimeaikoina puhuttu väestömme ikääntymisestä. Tähän liittyen keskustelua on käyty

siitä, kuinka maahanmuuttajat voisivat nuorena väestöryhmänä olla meille keskeinen voimavara korvatessaan tietyiltä aloilta vähenevää työvoimaa. Hallitusohjelmassa (2011) mainitaan kuinka ”maahanmuuttajat ovat pysyvä ja tervetullut osa suomalaista työvoimaa”. Myös työministeri Lauri Ihalaisen mukaan koulutus ja työ ovat maahanmuuttajille parhaita kotoutumisen väyliä. Molemmat ajatukset ovat hienoja, mutta todellisuus on monen maahanmuuttajan kohdalla valitettavan usein toinen. Mikäli Suomessa jo asuvat tai tänne muuttavat ulkomaalaiset eivät työllisty, viestittää suomalainen yhteiskunta ristiriitaista sanomaa: yhtäältä luodaan kuvaa siitä kuinka Suomi tarvitsee tietyille aloille yhä enemmän ulkomaista osaavaa työvoimaa helpottamaan työvoimapulaansa, toisaalta, kuten väitöstutkimuksessanikin havaitsin, maahanmuuttajat joutuvat edelleenkin kohtaamaan monin tavoin torjuvat ja ennakkoluuloiset työmarkkinat. Jos Suomeen muutto merkitsee useimmille yhteiskunnan elätettäväksi kuin elättäjäksi joutumista, kumoutuu ajatus ainakin osittain ulkomaisesta työvoimasta työvoiman tarpeen täyttäjänä. Voidaankin kysyä, halutaanko meillä aidosti hyödyntää maahanmuuttajien osaamista ja ammattitaitoa? Vai onko kyse pelkästä poliittisesta retoriikasta, hienoista korulauseista ja juhlapuheista? Tai sitten siitä, että tahtoa olisi, mutta monista syistä johtuen kyky tehokkaaseen työllistämiseen puuttuu?

Monilla Suomeen muuttaneilla on ammatillisen osaamisensa lisäksi paljon sellaista kulttuurista osaamista ja kielitaitoa, joka valtaväestöltä puuttuu. Mikäli maahanmuuttajia ja heidän osaamistaan ei työmarkkinoilla nähdä mahdollisuutena ja voimavarana, uskon, että suomalainen yhteiskunta tuhlaa omia tämän hetken ja tulevaisuuden pääomiaan. Lopuksi haluankin siteerata yhtä haastattelemaani maahanmuuttajalääkäriä ja hänen näkemystään kyseisestä aiheesta:

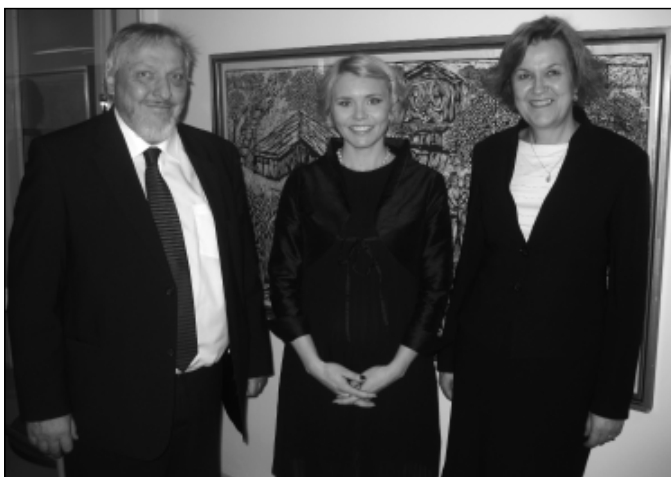
”Minunlaisia lääkäreitä tarvitaan, koska täällä on paljon ulkomaalaisia asiakkaita. Ja tarvitaan erilaisia lääkäreitä, jotka osaavat ja tuntevat nämä erilaiset asiakkaiden kulttuurit. Koska mä ymmärrän niitä, jotka tulevat tuolta idän kulttuureista. Mä ymmärrän heitä paljon paremmin kuin te. Aasialaisia, afrikkalaisia tai mistä vaan maailmasta. Mä ymmärrän heitä paremmin kuin te, koska olen heidän kanssaan ollut tekemisissä. Ja tunnen myös kielen. Ja olen asunut siellä. Ymmärrän, mulla ei ole mitään ongelmia tällaisten asiakkaiden kanssa. Ja olen vielä halpa, kun en mä

tarvitse tulkkia, kun tulee venäläisiä tai ruandalaisia tai kolumbialainen tai englantilainen asiakas. Ja se on heillekin helppoa ja mukavampaa asioida. Se on niin luontevaa, kun ymmärretään toisiamme, sanon vaan, että tervetuloa, mitä kuuluu.”

Lähteet

- Brennan, J. Kogan, M. & Teichler, U. 1996. Higher Education and Work. A Conceptual Framework. In J. Brennan, M. Kogan & U. Teichler (eds.) Higher Education and Work. Higher Education Policy Series 23. London: Jessica Kingsley Publishers. 1–24.
- Chiswick, B.R. 1978. The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-born men. *The Journal of Political Economy*, Vol. 86, No. 5, 897–921.
- Chiswick, B.R. 1999. Are Immigrants Favorably Self-Selected? *American Economic Review*, Vol. 89, No. 2, 181–185.
- Forsander, A. 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Friedberg, R.M. 2000. You Can't Take It with You? Immigrant Assimilation and the Portability of Human Capital. *Journal of Labor Economics*, Vol. 18, No. 2, 221–252.
- Hallitusohjelma 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf> (luettu 1.9.2011).
- Heikkilä, E. & Pikkarainen, M. 2008. Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Siirtolaisuustutkimuksia A 30. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Hämäläinen, K. Kangasharju, A. Pekkala, S. & Sarvimäki, M. 2005. 1990-luvun maahanmuuttajien työllisyys, tuloverot ja tulonsiirrot. Työpoliittinen tutkimus 265. Helsinki: Työministeriö.
- Jaakkola, M. & Reuter, A. 2007. Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta: Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto, 335–359.
- Joronen, T. 2005. Työ on kahden kauppa – maahanmuuttajien työmarkkina-aseman ongelmia. Teoksessa S. Paananen (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus, 59–82.
- Li, P.S. 2001. The Market Worth of Immigrants' Educational Credentials. *Canadian Public Policy – Analyse de Politiques*, Vol. XXVII, No. 1, 23–38.

- Massey, D.S. Arango, J. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. & Taylor, E.J. 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3, 431–466.
- OECD 2010. *International Migration Outlook*. Sopemi 2010. Paris: OECD.
- Rouhelo, A. 2008. Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvuilla. Turun yliopiston julkaisuja C:227.
- Sainio, J. 2008. Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. AKAVA/Aarresaari-verkosto. Kirjapaino Hermes.
- Sutela, H. 2005. Maahanmuuttajat palkkatyössä. Teoksessa S. Paananen (toim.) *Maahanmuuttajien elämää Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus. Maahanmuuttajat palkkatyössä, 83–109
- Suutari, M. 2003. Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Helsinki: Akava.
- Tilastokeskus 2006a. Työssäkäynti. (verkkojulkaisu) Ulkomaalaistaustaisten yleisimmät ammatit olivat siivoajat ja myyjät vuonna 2006. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyokay/2006/tyokay_2006_2008-12-30_tie_004.html (luettu 15.3.2011).
- Tilastokeskus 2006b. Työssäkäynti (verkkojulkaisu) Työllinen työvoima ammattiryhmän mukaan 2006. Helsinki: Tilastokeskus. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=060_tyokay_tau_106_fi&ti=Ty%F6llinen+ty%F6voima+ammattiryhm%E4n%2C++sukupuolen+ja+i%E4n+mukaan+2006%2D2008&path=../Database/StatFin/vrm/tyokay/&lang=3&multilang=fi (luettu 17.3.2011).
- Tilastokeskus 2007. Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2006: Väestö. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tilastokeskus 2009a. Työssäkäynti: Väestö. (julkaisematon aineisto) 15–64 -vuotiaiden työttömyysaste ja työllisyysaste koko väestö ja ulkomaalaiset 1987–2007. Helsinki: Tilastokeskus
- Tilastokeskus 2009b. Työvoimatutkimus: Työmarkkinat. (verkkojulkaisu). Työttömyysasteet koulutusasteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2000–2008, 15–74-vuotiaat. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2009/17/tyti_2009_17_2010-12-03_tau_025_fi.html (luettu 4.3.2011).
- Tilastokeskus 2011a. Väestö. Muuttoliike. (verkkojulkaisu) Väestönmuutokset ja väkiluku 1749 - 2010, koko maa. Helsinki: Tilastokeskus. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=070_muutl_tau_202_fi&ti=V%E4est%F6nmuutokset+ja+v%E4kiluku+1749+%2D+2010%2C+koko+maa&path=../Database/StatFin/vrm/muutl/&lang=3&multilang=fi (luettu 29.8.2011).
- Tilastokeskus 2011b. Väestö: Väestörakenne. (verkkojulkaisu) Väestö kielen mukaan sekä ulkomaan kansalaisten määrä ja maa-pinta-ala alueittain 1980 – 2010. Helsinki: Tilastokeskus. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=060_vaerak_tau_107_fi&ti=V%E4est%F6+kielen+mukaan+sek%E4+ulkomaan+kansalaisten+m%E4%E4r%E4+ja+maa%2Dpinta%2Dala+alueittain++1980+%2D+2010&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi (luettu 29.8.2011).
- Tilastokeskus 2011c. Väestö: Väestörakenne. (verkkojulkaisu) Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan 1990–2010. Helsinki: Tilastokeskus. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=020_vaerak_tau_101_fi&ti=Kansalaisuus+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990+%2D+2010&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi (luettu 30.8.2011).
- Työministeriö 2005. Työryhmän ehdotus hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi. Työhallinnon julkaisu 355. Helsinki: Työministeriö.

VTM, KL Henna Kyhän (kuvassa kesk.) ”Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla: Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa -väitöskirjan julkinen tarkastustilaisuus pidettiin Turun yliopistossa 16.12.2011. Kustoksena toimi professori Risto Rinne (kuvassa vas.) ja vastaväittäjänä dosentti, tutkimusjohtaja Elli Heikkilä (kuvassa oik.).